

CLOENDA: FILOSOFIA SENSE ATRIBUTS

XAVIER RUBERT DE VENTÓS

Aquest no és un llibre interessant –deia el meu pròleg– i sé que me n’he d’excusar, d’això¹. En efecte, segons una tàcita divisió de papers que regeix el nostre món, a un espanyol li correspon ser interessant, com a un alemany profund, a un americà pragmàtic i a un rus, tenir ànima. D’aquí, com deia Savater, que parlar d’un filòsof espanyol hagi esdevingut una cosa semblant a parlar d’un torero alemany.

En general, a un hispà, se li demana abans que sigui interessant que no pas intel·ligent: se li suposa honor i valor, individualisme i passió –però no capacitat analítica, rigor o precisió. És més fàcil admirar-lo que escoltar-lo. Se n’espera que sigui afectiu, més que efectiu. No li és fàcil deixar de ser *objecte* d’interès per passar a ser escoltat com a *subjecte* d’un enunciat rellevant. De fet, ja en el pròleg de la versió anglesa d’aquest llibre meu (*Self-Defeated Man*, Harper & Row, NY, 1971), Harvey Cox hi veia «l’element contestatari d’una cultura catolicohumanista de la Península ibèrica, on mai no es van acabar d’esvaïr l’excentricitat i versatilitat cultural, el misticisme i l’esperit festiu [...] embolcallat en les vibracions que zumzegen sobre el paisatge català com les campanes de Montserrat...». I així continua, vinça exotisme...

Aquest estereotip que va de nord a sud és complementat a son torn per un altre que va de sud a nord, i que es reflecteix en moltes de les nostres filosofies acadèmiques: les que busquen la inspiració en allò més «analític» de la filosofia anglosaxona o en la versió més «expressionista», gòtica, energumènica, melodramàtica (o heideggeriana) del pensament alemany... I és així com cada banda s’empassa la caricatura de l’altra, mostrant d’aquesta manera una profunda «afinitat electiva» entre allò més barroic del formalisme espanyol i allò més idealista del pensament alemany.

1. Heus ací un fragment del pròleg a la versió alemanya de *Per què filosofia? i Ètica sin atributos* que es va publicar amb el títol conjunt de *Philosophie ohne Eigenschaften* (Einfach Verlag, 2000, tr. Alexander Fidora). El públic destinatari era l’alemany, però no està de més, potser, fer-ne cinc cèntims per als de casa, si més no, per explicar una mica allò de «com ens veuen».

Com indica ja el títol alemany –*Filosofia sense atributs*–, la meua obra és més propera a un altre filó de la tradició germànica: un filó més clàssic i civilitzat que va, entre d'altres, de Kant a Schiller fins a Mann, que amb Musil s'amalgama al pur sentit de la decadència austrohongaresa, i que d'aquí ha arribat a Itàlia, de la mà de Magris i Vattimo, de Walser o Svevo. És aquesta veta, penso jo, la que més s'adiu al tarannà del meu país –Catalunya– l'experiència històrica del qual ha vingut a afavorir, per exemple: 1. el respecte i l'admiració pels matisos que distingeixen qualsevol realitat del seu pur concepte; 2. la lleialtat davant d'allò que les coses tinguin d'híbrid o circumstancial; i 3. la consciència de la precarietat del que hem aconseguit –sigui la democràcia, sigui la pau– i que mai no podrem «donar per descomptat».

D'aquest rerefons, crec jo, va sorgir el meu llibre. Un llibre de filosofia tan minimalista com «poc interessant», tan allunyat del quixotisme o el donjoanisme –dues actituds que se suposa impregnen totes les obres conreades en aquesta península. Vegem, però, ara, de què parlo en el llibre. En aquesta «filosofia sense atributs» tracto de mostrar que la filosofia és una cosa present i implicada ja en la vida de tothom; una manera a la vegada cànida i crítica de mirar el que veiem, de fer cas del que passa, d'astorar-nos i meravellar-nos davant del que donàvem per sabut. Es tracta, doncs, d'una iniciació a allò que la filosofia ens pot ensenyar, però també a allò que hem de gosar ignorar (*nescere aude*) per deixar-nos dur pel que ens envolta.

Ara bé, qui pot mantenir avui aquesta capacitat de meravella i de desconcert? Assetjats per signes i missatges tècnics, polítics o publicitaris, ensinistrats per la «ideologia moderna» a exercir tota mena d'interpretacions, hermenèutiques i desmitificacions, cada cop ens resulta més difícil acostar-nos a una experiència directa i relaxada del nostre entorn. A una experiència candorosa que només comença allà on acaba la nostra capacitat de fer-nos les coses a la nostra mesura i de colonitzar-les amb el nostre saber: de promulgar el seu sentit i d'institucionalitzar el seu valor, de mantenir-nos en l'estricta descripció de la *crisi* –el desconcert, l'admiració, el desfici o el neguit– que en nosaltres provoca el tracte amb les coses.

Tot això pot semblar fàcil, però no ho és gens ni mica. Cal, per començar, no pretendre munyir el sentit de les coses tot respectant, per dir-ho així, la *distància* que elles mateixes reclamen. Bacon deia que el científic ha de manejar les coses que analitza de la mateixa manera que el Gran Inquisidor tractava els heretges: desgavellant-los i torturant-los en el poltre fins que «cantin»: fins que la Naturalesa es rendeixi i ens lliuri els seus secrets. El problema és que avui els nostres instruments d'intervenció i de manipulació són molt més poderosos que en temps de Bacon –i més encara que en els de Heisenberg, Planck

o Einstein. Amb la simulació cibernètica, la representació de les coses esdevé el seu simulacre. Amb la biotecnologia, la reparació dels nostres òrgans o teixits es transforma en una recreació de la vida mateixa... I és precisament per aquest motiu, perquè la nostra factura i incidència és més gran, que la nostra manera de conèixer ha d'esdevenir tant més làbil i vulnerable: capaç de detectar les coses més enllà (o més ençà) de la nostra intrusió en elles. Aquí ens caldria oblidar Bacon per aprendre alguna cosa de Miló, el gran campió hel·lènic de la lluita qui, mentre doblegava i immobilitzava l'adversari amb una mà, era capaç de tenir en l'altra un tomàquet madur, sense fer-hi pressió ni matxucar-lo. O per escoltar Confuci, qui, en aquell mateix segle (iv a. de C.) aconsellava «estudiar com si estiguessis perseguint algú a qui no pots avançar però al que tens por de perdre».

Vet aquí com el camí més curt entre Prússia o Bavària i Catalunya passa potser per Itàlia, per Grècia, per la Xina, fins i tot.